

Összeállító: KNEŽY SÚRIT
U. KERÉKGYÁRTÓ ADRIENN

Összeállítás ideje: 1975.

TART.: A BUZSÁK KÖRNYELKI SÚNES PARASZTI
HÍMŰS KIALAKULÁSÁNAK KÉRDÉSÉHEZ

Leírás

Földrajzi mutató: BUZSÁK

Szakmutató: XIV,
XV, 3,

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖNYS

ATVEZETVE AZ EGYESÉGES LTK. 2824-es TÉTELE ALÓL

tisztánlátáshoz.

Mivel a szóbanforgó tárgyakat a terepen már nem igen lehet találni, helyes, hogy a szerzők megkísérelték a muzeumi tárgyak hitelesítését. Nem derül ki azonban a dolgozatból, hogy a RRM tulajdonában lévő milyen tárgyak voltak azok, amelyeket kivittek e célból a terepre. Miben hasonlítanak és miben különböznek ezek a Mihalik-féle törzsanyagtól? Csak így derülhet ki, hogy a megmutatott és hitelesített anyagra vonatkozó adatok a törzsanyagra is vonatkoztathatók-e? Hiszen a további következtetések szempontjából egy biztos adatunk van, amelyre támaszkodhatunk: az az anyag, amely a Malonyay kötetben közölve van, az 1912 előtt készült. A Buzsák környéki színes himzés tehát ez idő előtt már kialakult. Ma már nehéz feladat a századfordulóra vonatkozóan az élő emlékezet faggatása, különösen ha arra gondolunk, hogy Malonyay szerint már akkor nem viselték ezeket az ingeket, csak egy-két öregasszony volt, aki még régen varrt ilyent. Malonyay remélte, hogy a Balaton-Szövetség kezdeményezése sikerrel fog járni, hogy megkedvelteti velük újra a himzést. Annyi tehát bizonyos, hogy ennek az első évtizednek a kutatása, a viselet és textil anyagának a megismerése döntő fontosságú lehet. Mihalik egy letűnt divat utolsó emlékeit, mint a szövegből is kivláglik, vagy esetleg egy kezdődő divat első darabjait gyűjtötte-e össze? Lehet, hogy is-is? Az egyik a fehérre, a másik a színesre vonatkozik? De számítanunk kell arra is, hogy a ma gyűjthető ismeretanyagra hatott a Balaton Szövetség és más hatások. Meg kell ismernünk e szövetségnek a Széchenyi és Jankovics grófleányoknak a tevékenységét, hatását is. /1. Jung Dezsőné és Pongrácz Margit adatait!/.

Ugyanigy jó volna ismerni a Buzsák környéki viselet tör-

ténetét és ebben a dolgozatban legalább néhány adattal utalni az ingek viselés módjára a századfordulón, a századelején. Talán a dolgozatban közölt adatoknál több áll rendelkezésre. Nem mindegy, hogy bizonyosat tudunk-e vagy csak amit az adatközlők gondolnak, hogy úgy volt. Például azért nem viselhatték a gyapjuhímzéses ingeket, mert azokat nem lehet jól mosni. Tudjuk, hogy más vidéken ennek ellenére viseltek gyapjuhímzéseset, addig viselték, míg elpiszkolódott, több volt belőlük, ünnepen viselték. Tehát ez a vélemény / a nem mosás/ nem bizonyíték arra, hogy viselték-e vagy sem, itt mai gondolkodást vetítünk vissza a múltba. A viselettel való összefüggésben az ingek bemutatása tanulságosabb lenne véleményem szerint, mint például a kendermunka ismertetése, kivéve talán a vászonfélék bemutatását. Nem tudom, hogy találtak-e századelejei fényképeket és azok mit mutattak? Ebben az időben járták már a falvakat a fényképeszek. A tanulmány nem említi Csáky Elek dolgozatait /Somogy megye lengyeltóti járásának néprajzi viszonyai. Ethn. 1895. és adalékok Somogy megye lengyeltóti járásának néprajzához. Ethn. 1897/, bármily csekélyek is adatai, jobb híján figyelembe kell venni őket és összevetni a többi adattal.

A szerzők igen alaposan ismertetik a gyűjteményekben található ingek háromféle típusát. Egyedül a II. típusról írják, hogy adatközlőik látták még öregeken a 10-es években. Felhívom a figyelmüket arra, hogy NM. anyagában is van egy ilyen szűkujju fehérhímzéses ing /ltsz. 72744, ujja bősége 31 cm./, valószínűleg a kutatómunka idején ez nem volt hozzáférhető.

tovább lépni.

Örülnék, ha a "legrégebben", legtovább" általánosnak ható megjegyzések helyett megpróbálnák az időhatárokat pontosabban megjelölni - természetesen indokolva.

Véleményem szerint elfogadhatók a himzés történetére vonatkozó fő megállapítások, miszerint a színes himzés öltés technikája, formakincse a fehérhimzésből és a szőttésből alakult, egyik összetevője a "vézás" minta is. Ez megállapítható magából az ingek himzésének a vizsgálatából.

A fehérhimzés geometrikus típusa sokfelé elterjedt, mindenütt korábbi hagyományt őriz. Főuri változatát, fémszállal hímelve megtaláljuk a XVIII. sz. elején / l. pl. a Nemzeti Múzeum kiállításán látható Rákóczi Ferenc inget. A fehérhimzés történetére a szerzők figyelmébe ajánlom J. Vydra: *Après la couture blanche - la broderie blanche. Ethnografica. I. 1959/.*

Ha az előzőekben említett kérdésekre választ kaphatnánk, talán megszűnne az a bizonytalanság, amit a dolgozat elolvasása után a színes himzés történetével kapcsolatos. A fogalmazás e téren nem elég világos. Amikor pl. azt írják, hogy a gyapjuval csak a megrendelések megindulása után kezdtek foglalkozni, maguk számára nem dolgoztak vele, ugyanakkor azt is írják, hogy a megrendelők eleinte nem a hagyományos himzést kérték, hanem rátétet csináltattak velük. Malonyay is még csak szeretné megkedveltetni velük a hagyományosat. A Mihalik-féle anyagban viszont vannak gyapjuval készült ingek, és az anyagból magából önálló fejlődés mutatható ki. Akkor ki és kinek készítette és ki viselte ezeket az ingeket? Vagy mégis van egy hagyományosnak mondható és egy megrendelésre készült típus? Milyen sajátosságok

alapján különíthetők el?

Néhány apró megjegyzés:

18.1. Hoss J. monográfiája mikor készült?

9.1. Malonyay IV. k. 1912!

25.1. "háromnyüstös vászon" - ez így nem elég. Milyen a kötése?

A gyerekágyas lepedő fő disze a piros-kék és szöttes csik, de milyen a mintája, megoldása? Le kellene írni, fényképen bemutatni. Különbözik-e tőle és miben az a lepedő, amelyen a piros rátétcsik van?

30.1. A II/1 és a II/II fénykép szöttes betéttel és a szöttes mentén laposhimzéssel készült. Elég nagy a köztük lévő különbség, érdemes lenne elemezni.

31.1. "köt-vonalak szögletességét"?

Azt a bizonyos Jankovich B. Endréné-féle inget is be kellene részletesen mutatni. A rajta lévő cédula nem bizonyítja feltétlenül, hogy nem paraszti használatra készült. Tapasztalatunk szerint korai gyűjtők vásároltak eredeti darabokat és megrendelésre készültek is. Lehet tehát ez is, az is.

Az illusztrációs anyagban az ingek típusairól jobb lenne fényképeket közölni, azokon mindjárt bemutatatható lenne a diszitések elhelyezése is. Rajzban kifejező lehet a szabás, az öltések, esetleg a lepedő, hiszen annak a szerkezete fényképen nem lenne látható. Egy részletfotó azonban jó lenne.

A fenti észrevételek figyelembe vételével a tanulmányt közlésre javaslom.

1975. május 30.

/N. Fülöp Katalin/

Publ.

1975. 94/17.

SMK. 1976/2.

2824

II/9/88

A BUZSÁK KÖRNYÉKI SZINES PARASZTI HIMZÉS KIALAKULÁSÁNAK KÉRDÉSÉHEZ

1. A téma választásának indokolása

Témánk kutatását 1970-ben kezdtük el az I. Déldu-
nántuli Népművészeti Héten¹ megnyitott Somogyi himzés
című kiállítás előmunkálatai során. A forgatókönyv írá-
sa és a kiegészítő adat-, valamint tárgygyűjtések köz-
ben felmerülő kérdésekről adtunk már rövid összefog-
lalót,² amelyben érintettük csupán, de részletesen nem
elemztük a Buzsák és környéki himzésekkel kapcsolatos
észrevételeinket.³

A címben jelzett téma elővételét gyakorlati célok
sürgették. Buzsák, Táska, Tótszentpál, Varjaskér /az
utóbbi kettő 1929 óta Somogyszentpál/ községekben is
- ahol a közismertté vált varrások kialakultak és ahon-
nan elterjedtek - közben olyan nemzedékek nőttek fel,
melyek már nem láttak eredeti, saját használatra ké-
szített házivászon női inget, vészás himzésű párnavé-
get, gyerekágyas vagy halotti lepedőt. Amit ők ismer-
nek, s ami a kézimunkaoktatás és kereskedelem révén
elterjedt a XX. század első felében, az már a buzsákiak
megváltozott életének igényeit, de elsősorban a népi
iparművészetet felkaroló kereskedelem céljait szolgáló
s nem is kifogástalan darabok minden esetben esztétikai
szempontból.

Eredeti, régi paraszti készítésű és rendeltetésű

Buzsák környéki varrások beszerzése szinte reménytelen feladatnak tűnt. A buzsáki himzőasszonyok korai bekepcsolása a kereskedelembe, munkáik felfedezése 1902-től⁴ azt eredményezte, hogy néhány mügyűjtő felvásárolta a korábban maguk részére szőtt, himzett diszes párnavégeket, lepedőket, női ingeket, de sokszor csak ezek diszített részeit. Sok értékes textiliát hantoltak el kedves halottaikkal is. A második világháború alatti kitelepítésekkel a népművészeti értékű paraszti himzész készletnek csaknem a maradéka is megsemmisült.⁵

A Néprajzi Múzeum s a Rippl-Rónai Múzeum e környékről való viseletdarabjai alig adatoltak; részben mert magángyűjteményekből kerültek be, részben, mert a korábbi gyűjtők, így Madarassy László és Gönczi Ferenc is, csak a legszükségesebbeket jegyezték fel vásárlásaik során. Ezért úgy kíséreltük meg a Rippl-Rónai Múzeumban lévő, Gönczi Ferenc beszerzéséből származó Buzsák, Táská, Tótszentpál községekből való ingek és himzések adatait kiegészíteni, hogy azokat magunkkal vittük és megmutattuk 70-80 éves asszonyoknak. Abból a feltetelezésből indultunk ki, hogy a földrajzilag elzárt, gazdaságilag az itt lévő uradalmak terjeszkedésétől nehezen fejlődő Nagyberék községeiben a fokozottabb önellátáson alapuló paraszti viselet emlékeit a mai

legidősebbek, akik a Berek lecsapolása okozta változások előtt is éltek - viszonylag tovább kell, hogy őrizzék, mint pl. az előbb polgárosodó Balatonmellék lakosai. A módszer⁷ bizonyos szempontból gyümölcsöző volt, fontos részletekre derült fény. Örömlőnkre előkerült egy hitelt érdemlően 1870-re datálható kék-piros vészás lepedő, s egy hasonló koru fehér halotti lepedő. Új összefüggésekre figyelhettünk fel a Néprajzi Múzeum anyagának megtekintése során is. Vizsgálatunk területét leszűkítettük. Ismertetésünkben most elsősorban a nemzetiség, etnikum tisztázására törekedtünk; a régen begyűjtött tárgyi anyagnak ma is a helyszínen élő idős emberekkel való hitelesítésére, valamint a "buzsáki" himzés mintaanyaga kialakulásának valószínű menetére, és a felépítés-technikaalkalmazás jellemző jegyeinek megismertetésére, az anyag-szabás és díszítésmód közötti kapcsolatok kimutatására fordítottuk figyelmünket. Csak érintjük az általunk is igen fontosnak ítélt, de csak a későbbiekben megoldható összehasonlító munkát, mely mind a délszlávság, mind a magyarság felé való kapcsolatra érdemben kitérne.

2. A négy község lakóinak horvát eredete.

Első kérdés, ami a himzések színességével kapcsolatban jóformán mindenkinél okként vetődött fel, aki csak a buzsáki népművészettel foglalkozott, a szláv

eredet problémája. Az említett községek közül Buzsákról és Tótszentpálról a XVII-XVIII. században hallunk először /1675; 1715; 1660; 1715;/ . A Buzsák helyén korábban fekvő Magyarai és Akts 1268-ban, 1279-ben, Táska 1268-ban már virágzó magyar települések. Varjaskérről csak 1332-ből hallunk először.⁸ Szentpál neve alapján a XIII - XIV. században keletkezhetett, régi romos templomának védőszentje szent Pál volt.⁹ E községek a török hódítás idejében csak Szigetvár és főképp Kanizsa 1600-as eleste után kezdtek elnéptelenedni. Táska csak 1677-ben pusztult el, ezt megelőzően inkább növekedett lakosságának száma, neve szerepelt az adólajstromokban. 1581-ben Ács községbe rácokat telepítettek az új földesurak. 1587-ben a végvári vitézek elpusztították a Somogyvártól Fonyódig fekvő rác településeket.¹⁰ Takáts Gyula szerint valószínűleg 1660-ban is történt rác telepítés. A XVII. sz. végi XVIII. sz. eleji iratok - főképp az egyháziak - inkább horvát nyelvű lakosok jelenlétéről beszélnek. 1695 - ben a kamarai összeírás szerint Varjaskér, Nikla, Kisberény, Sárd, Buzsák, de még Szentpál lakóinak nyelve is "illyro-croata". Mellettük többnyire néhány magyar nyelvű család jelenlétéről is hirt ad az összeírás e községekben.¹¹ /Rácok esetében vallásuknak görögkeletinek kellett volna lennie és nem katolikusnak. Az egyházi iratok ilyenféle áttételekről nem beszélnek./

Tótszentpálon 1748-ban megtartott egyházlátogatás alkalmával írott jegyzőkönyv is kimondja, hogy fajra és nyelvre nézve horvátok.¹²

A környező falvak lakói, s a helybenlakó magyarok tótoknak nevezték őket, de ennek nem volt pejoratív éle, hiszen ők maguk is annak tartották magukat; és később is beszéltek tót nyelvről, tót kontyról illetve fejeviseletről. Az elnevezés származásuk helyéről maradt, hiszen a régi Szlavóniát hívták a magyarok Tótországnak.¹³ Szerepel ezenkívül a "dalmát" szó is nyelvükkel kapcsolatban. Pl a buzsaíki templom 1791-es szentelésekor a tótszentpáli plébános "dalmát" nyelvű misét tartott¹⁴ a Historia domus bejegyzése szerint. Előfordul azonban a megtévesztő "rácz" kifejezés is, ennek inkább lehet pejoratív jelentése.¹⁵ Sokaknak jelzi a gamási plébános 1825-ben az ott lakó, már a XIX.század elején elmagyarosodott délszláv /bizonyosan horvát/ eredetű lakosokat.¹⁶

3. A himzett és szövött díszű viseletdarabok, textil-
ák alapanyaga.

A Nagyberek községei hasonlóan Belső-Somogy helységeihez a kender mellett a len termelésével és feldolgozásával is foglalkoztak. Kéthely takács-céhének megalakulásáról a törökök kiűzése után már 1750-ből van adat,¹⁷ viszont a XIX.század második felében a négy

horvát eredetű községben a paraszti szövés kialakulása következett be a céhek felbomlása után annak következtében. E jellegzetes vonás is Belső-Somogyhoz köti községeinket. Kéthelyen ma is működik takács Somogyszentpál szomszédságában. Korábban a kéthelyi takácsok többek között a Balatonmelléket látták el vászonnal. Somogyszentpálon az 1930-as évekig tevékenykedett a helybeli származású Posza Ignác takács. Ő sem a tótszentpáli és varjaskéri "tót" asszonyoknak szőtt nagyméretű "stan"-ján, hanem a bukógáti magyar nőknek. Buzsákon is élt takács 1914-ig, de tudtak az asszonyok is szőni. Hoss József¹⁸ szerint a határban annyi lent termeltek, hogy ruhára, ágyra, gazdaságba elég volt. Fonalat, vásznat maguk készítették, sőt régen még festettek is. A len és kender-törés jellegzetes eszköze az emelő elvén működő kölyüs kender-törő - helyi nevén zupa, horvátul štupa - a Külső-Somogyban is elterjedt és az un. "Vizmentén",¹⁹ de Belső-Somogyban és a Zselicben nem. A tilóknak /trélica/ ülőpadkával ellátott változata viszont csak e négy községben készült.²⁰ A gereben egyféle szögrózsájával a kender és len szála, kóc vagy szösz volt előállítható. Ezek horvát megfelelője a konopaž és debelaž. /A gyári fonal neve pomut, pomučno/. Mind a rokka /kolorat/ mind az áspa /vital/ esetében annak magyar és német fajtáját használták. A rokka fájának különleges formá-

ja és elnevezése a kézi fonás korábbi meglétére és horvát típusára utal /preslica/. A magyar áspa egyik felén villás végű, a német áspa kettős T-alak.

A szövőszékre mindig az egyenletesebb, erősebb szálu "ment rá", és a másikat "dobták bele", tehát kender esetében a virágos kender /isbornica konoplina/ szála volt a "fölvető", a magvasé /gemenáta koloplina/ szála a "bevető" fonal. A vászonkülönbségek megkülönböztetése a mai emlékezésanyagban már arra az időre utal, mikor a gyári anyagok olcsóbb előállítására, jobb beszerezhetősége miatt a háziipari tevékenység hanyatlásáról lehet beszélni.

A legfontosabb fonalminőségek a következők voltak:

"Debeláz" - len /len, lenáno/ vagy kenderkócból; Ebből zsákvászon, alsólepedők, szalmazsákok, de még bükkfa illetve komiszgatya is készült.

"Konopáz" - len vagy kender szála szálával. Ebből finomabb szobabeli textiliák és a ruhadarabok kerültek ki. Az ünnepi ruhafélék általában lenvászonból voltak.

"Pomuk" vagy "pomučno" - lehetett kender vagy len szála gyári pamuttal vagy tisztán gyári fonalból.

"A kislányok számára már 7 éves koruktól kezdték szőni a lepedőket, finom törölközőt, szőtték a leendő vőlegény számára szükséges vásznat, a sok alsó ruhátVarga Györgynek s feleségének 250-250 m házivászna volt az 1945 évi menekülés idején"- írja Hoss József Somogyszentpálról.²¹

4. Adatok a helyi vászonviseletre

A legkorábbinak tartott , a Nagyberekéről szóló viseletleírás Bél Mátyásé 1730 körüli időből. Ő, mint más vidékről való ember az apró eltéréseket nem veszi észre és éppen azt emeli ki megfigyeléseiből, hogy az ide települt szlávok ruházatban a magyarokhoz hasonlóan jártak. Sőt arról is megemlékezik, hogy a nők viseletét alig lehet megkülönböztetni a férfiakétól.²² A helyi egyházi iratok azonban emlegetik a horvátos öltözködést , de inkább olyan negatív példáknál , mint a gondozatlan hajat ²³, egyszerűbb, szegényesebb viseletet . A gamási plébános 1826-ból kelt bejegyzései is tükrözik ezt a szemléletet:²⁴ "A férfiek sipujju inget viselnek mezitelen nyakkal és szűk gatyát , disznótök tarisznyát még a templomba és lakodalomba is elviszik. A nők fejkendője hátul keskenyen áll, homlok felett feltürve , hajuk kétfelé választva. Arcok barna, széles, szemöldökük borzas, fülük hegyes, nyakuk gunnyadt, beszédjük komor. Se váll , se mider , se pruszlik nem szorongatja . Farosak , csöcsösek , csipkés ingük a könyökig ér , tarka ködmönük az ágyékig..."

Viseletük alakulására a múlt század 50-es 60-as éveiben - talán a szabadságharc utáni hangulat eredményeként - jelentősen hatott a környező és tehetősebb magyar közösségek ruházata. Az ünnepi gatyá pl bővebbé

vált , a fehér vászon felsőruha helyett színes gyári anyagok jelentek meg , de az feltehető , hogy az egyezések mellett / kányás konty , hajfésülés , vállkendő/ mégis maradt néhány házivászon ruha darab , melyeken régi szabás , a vászonszélek sajátos összeillesztése , vagy az összeillesztések mellett helyi jellegű díszítésmódot őriztek meg . E tekintetben a női ing , a díszlepedő és a díszes vánkoshuzat érdemelne alaposabb vizsgálatot . Ezeknek a tanulmányozásához régi ábrázolás igen nagy segítséget nyújtott volna , azonban erről a kis elzárt népi egységről a XVIII.XIX.századból rajzosképes feljegyzéseket nem találunk .²⁵ A századfordulón egyik legjelentősebb műgyűjtő - Mihalik Gyula , akkor kaposvári rajztanár - Buzsák környéki ruhaegyüttesének legdíszesebb színes-himzett női ingeiről és párnáiról elsőként a Malonyay Dezső szerkesztette , 1914-ben megjelent Magyar Népművészet sorozat III.kötete ²⁶ hozott híradást : szűkszavu ismertetéssel , de bő rajz- és képanyagot közöl hozzá . Ezt követően az 1930-42 közötti időből ismert néhány rövid - kizárólag az u.n. buzsáki himzéssel foglalkozó, illetve azt ábrázoló közlés - cikk szövegében a Malonyay kötetben előadottakat ismétli , a közölt képek újat nem mondanak , vagy azonosak az említett munkában közreadott képekkel .²⁷

A helyszínen végzett kutatásaink során a női ingek és a díszlepedők vizsgálatánál jutottunk bizonyos ered-

ményekre , ezért ezekről írunk a következőkben részletebben , míg a vánkoshuzatra , annak díszítési módjára vonatkozó adataink erősen hiányosak .

a./ A női ingek szabásáról , összeállításukról , díszítésükről

A vizsgált községekben minden felsőtestet fedő ruhadarab horvát neve "opletyak" volt . /A horvátban pletya - mell; opletya oplecka , opletyak - mellrevaló , mellett fedő/ . Eddigi kutatásaink alapján megállapítható , hogy a XIX. század derekától kb az első világháborúig Buzsákon s a környező horvát nemzetiségű falvakban viselt női ingek szabás szempontjából mind egy ingtípusba tartoztak , melyet Palotay Gertrud egy 1931-ben megjelent tanulmányában "mellévarrott ujju" - nak nevezett el . Mi ezt inkább a "nyakbaráncolt" kifejezéssel váltanánk fel , mivel az ingtípusnak ez a jellegetessége szembeötlőbb , mint az ujjaknak az összeállítás közben történő mellévarrása . Palotay fent jelzett tanulmányát elsősorban a Néprajzi Múzeumnak akkori anyagára támaszkodva írta meg és ennek alapján e típusnak az ország területén fellelhető több variánsát is bemutatta ; ezek között van egy "buzsáki /magyar/ ingderék" is .²⁸ Palotay a nyakbaráncolt ingekkel kapcsolatban végső következtetésként azt vonja le , hogy ez az ingfajta a keleteurópai szlávok körében általános s azt elsősorban a velük érintkező magyar lakosság vette át . Györfly István a *Magyarság Néprajzában* ugyene kérdésben

már általában szlávtságot említ .²⁹ /Itt kell megjegyez-
nünk , hogy Palotay - ha zárójelben is - magyarnak tűn-
tette fel a Buzsák környékieket is . Egy másik irásá-
ban pedig "új telepítésű buzsáki szlovák himzésdiszitmé-
nyeket" hoz fel példaként ³⁰, a nyelvi hovatartozást
ismét elvétve/.

Ezt az ingtipust a délről hazánkba betelepült horvá-
tok magukkal hozhatták /a horvát és dalmát muzeumok a-
nyaga is bizonyítja/ és közvetlenül megőrizhették ,
Ihát Győrffy István általánosító megállapítását mege-
rősíthetjük azzal , hogy déli szlávoktól is eljuthatott
a nyakbaráncolt ingtípus a magyarság körébe.

A mi most végzett kutatásunk alapján pedig módunk
van arra , hogy a Palotay Gertrud rögzítette buzsáki
ingtípuson belül annak 3 variánsára hívjuk fel a fi -
gyelmet. E variánsok jellemző jegyeit az alábbiakban
foglaljuk röviden össze:

I. Az ingen csak a nyak körül szedték ráncba az anya-
got /eleit, hátát, ujjait /, derékrésze rövid , bővi-
tett ; elején végig nyitott ; az ujjai legfeljebb egy
szél bőségűek s ebben a bőségben érnek ráncolatlanul
könyök föléig . / 1/1 kép/

II. Az előbbitől abban tér el , hogy az ujjai valami-
vel szűkebbre szabottak és még szűkítették is , simán
ráfeszülnek a karra . / 1/2 kép/`

III. A derékrész és az ujjak az előbbieknél hoeszabb;
az anyag mind a nyaknál , mind az ujjak végén többszo-

rosan ráncbaszedett ; az ujjait több részből állították össze - másfél szélnél is bővebbek és kézelőbe fogottak / $1/3$ kép/.

Mindhárom ing-variánsnak a végvászomból való kiszabásáról arányos vázlatokat készítettünk , ezeket az ingrészek összeállítására vonatkozó magyarázó rajzokkal és a díszítés helyének megjelölésével egészítettük ki, majd az ingekről fényképet vagy vázlatrajzot közlünk . Előre kell bocsátanunk , hogy a méretek megadásánál - a dolog természetéből adódóan - kettősség áll fenn. T.i. más méretű a már kész , esetleg már évekig viselt sokszor mosott ing egy része , alkotó darabja , mint mikor azt az új vászonból kiszabják , hiszen a szélek el- és összedolgozása hajtásokkal történik, s ezek felvesznek az anyagból . Az asszonyok közt is volt kövérebb és szikárebb , erre is tekintettel voltak a varróasszonyok . Ezért tüntetünk fel a méreteknél több esetben két számot is . A régi , házivászonból való ingek szabásának tanulmányozása során biztosabb összefüggéseket kapunk , ha több azonos szabásu darabot alapul véve visszakövetkeztetünk a felhasznált vászon eredeti szélességére , ebből kiindulva adjuk meg a részméreteket és - ahol csak tudjuk - a vászonszél megosztási arányait vesszük alapul .

Az ismertetésre kerülő ingek vásznát - majdnem ki-

vétel nélkül - régi típusu keskeny szövőszéken szőhették ; kb 50 cm-re tehető a vászon eredeti szélessége , vagyis a régi falusiak által a szabásnál általában emlegetett "egy szél"³¹ .

Az I. és II. ingvariáns szabása lényegileg azonos . Az I. vagyis a szűkítettlen rövidujju inget - mint tárgyi emléket - a Néprajzi Múzeum gyűjteménye 72 742 és 72 737 lt.számú ingeiben leltük fel , melyek Mihalik Gyula egykori gyűjteményéből valók³² . A már említett Malonyay könyvben lévő illusztrációk közül ide tartozik a 239. csoportban ábrázolt Tótszentpálról és Táskárról való ; ugyanígy a 242. ábrán látható két tótszentpáli valamint a XV. színes tábla két akvarellje buzásáki női ingekről .

A II.sz. ingvariáns - tehát a szűkített ujjú - a Rippl-Rónai Múzeumban van meg . Ez /445.lét.sz.alatt/ Gönczi Ferenc gyűjtéseként Posza Andrásnétól Tótszentpálról került a Múzeumba , hasonlóképpen ide sorolható ugyanitt a 462.lét.sz. táscai ingujjtöredék is. Ilyen típusu inget Malonyay egyet sem említ vagy ábrázol , viszont irásoként elfogadhatjuk dr Hoss Öregtől gyűjtött - idevágó - feljegyzését , ami szerint " egyik másik /ing eleje/ rövid volt , úgy hogy mozgáskor e has kilátszott . Az inget régen nem diszítették ." "Amikor a vászon használata helyett pamutra tértek át , az ing ujját szűkre vették és szélét diszítették ." / I.t. / Két tótszentpáli , egy táscai s

két buzsáki idős asszony egybehangzóan megerősítette ennek az ingfajtának hajdanvolt viseletét e községekben. Ők az I. világháború előtti időkben nagyanyáikon, idősebb nagynénjeiken látták még ilyen szűk, feszes ujjú inget, de édesanyjukon már nem. Nem házi munkaruha, hanem köznapi kimenő ing volt; szőlőbe, szénagyűjtésre, /piacra, utra/ vették fel, kijnn a mezőn ócskábbra cserélték át.³³ / 2 t 2 /

Csak megemlítjük, hogy idővel valószínűleg nem állt már olyan rövid dereku inget hordaniók az asszonyoknak, hogy a hasuk kivillanjon, hát körül toldották 13-14 cm. szélesen régi maradék anyaggal, hogy a kötény, vagy szoknya korbába be tudják fogni. /Ilyen toldás figyelhető meg a 445 lt.sz. és a NM 72741 lt.sz. ingeken/. Mivel ez a toldás - szemmel láthatóan is - és a helybeliek véleménye szerint is csak később került az ingre, mi csak a régi formával foglalkozunk részletesen.

A röviddereku ingeknél az ing hátának /légya/ a vászon egész szélét meghagyva egy kb. 40 cm.-es darabot vágtak le. A szálmentén vágott szélek meg a hát két oldalán /a lapockán/ futottak le nyaktól az ing alsó széléig. Az ing eleje, mellrész e mindig végig hasított, vagyis két darabból áll. Mindig bővebb a kettő együttesen a hátrésznél, és nem hosszabb 35-40 cm.-nél. Ha az ing aljára szövött szél szánnak, akkor a nyakirésznél

veszik le a felesleges 10 cm.-t; /a láncfonalak keresztbe futnak pl. az RRM 445 ltsz./ abban az esetben, ha a szövött szélen mérik le az ingeleje hosszát, akkor kb. $2/3 - 2/3$ vászonszél bőségtü egy-egy eleje /Kb. 30 cm./ Az előrész lehet 1-2 ujjnyival rövidebb is a hátánál, mert ez a nyakivelésnél csak előnyös.

Oldaltoldás és pálha /pajica, pájác/ beállításával bővítik és teszik kényelmessé az ing derekat. Az oldaltoldás szélességére a vászon teljes széltéből egy 10-12 cm.-es darabot számnak; ezt keresztbe hajtva félbevágják. A toldás magasságát tehát a vászon fél szélessége adja. A szövött szélek kerülnek majd az ing alsó szélére. - A két pálhának 10-12 cm.-es négyzeteket szabnak le, úgy hogy a négyzetek egy oldala szövött szél legyen. /Az oldaltoldás és a pálha is több esetben finomabb, lágyabb vászomból kerül ki. / 1 kép 4 /

A szűkítettlen ujjú ing ujja bősége egy egész szél, hossza meg 35-38 cm., A szűkített ing ujja /2. variáns/ számára kb. 36x36 cm.-es négyzeteket szabtak le. /Ez a finom, esetleg pamutos anyag széltének - ami rendszerint szélesebb valamivel a házivászonnál - $2/3$ része./ Az ujja hossza egy oldalának szövött szélnek kell lennie, hogy majd a hát oldal felé essen. Ennél az ing-variánsnál a félbehajtott ingujjak könyök felé eső egyharmadának bőségből menedékesen elvesznek - tehát a felsőkarra kerülő részből - annyit, hogy az anyag az asszony karbőségé-

re leszüküljön /kb. 28-30 cm.-re/, hogy majd feszesen simuljon a nő karjára. / 2 kép / Az első és harmadik típus közt szinte összeötvöződést mutat az RRM 460 ltsz. ing. / I. tábla / Táskárról, melyet még 1924-ben gyűjtött Gönczi Ferenc. Ennek a dereka rövid, elején hosszába futnak a láncfonalak, végig hasított elejű, de az ujjai /ha rövidebbek is/ a harmadik típusra jellegzetesen bővítettek. - Az előbbihez hasonlóan elején végig nyitott a NM 134657 sz. Tótszentpálról származó ing, melynek az ujjához keresztbe vettek vagy másfél szél vásznat s így a szövött szél a nyakhoz és a kezelőbe fogott ujjavéghez került.

A harmadik variánshoz tartoznak azok az ingek, amelyeket általában "buzsáki" ingnek ismernek. Ezeket nagy ünnepeken viselték. /A Malonyay-kötet ábrái is zömében ilyenek/. Szabásukra jellemző, hogy derék részük az előbbieknél hosszabb; általában 50 cm. Az ing eleje egy darabból kiszabott, elöl félmagasságig hasítva; az elejéhez 65-70 cm.-t, tehát 1 egész és 1/3 szelet vesznek. /A láncfonalak keresztbe futnak/. Hátának egy négyzetes darabot vágnak le a szélből.

Oldaltoldás és pálha mérete az 1., 2. variánsokéval azonos. Az ujjak szintén hosszabbak: kb. 50 cm. hosszúak, amíg még a 6-7 cm. széles kezelő is hosszit, bőségük pedig másfél-szélnél is több, mivel az egyszél és a fél szél vásznat nem közvetlenül varrják egymáshoz,

hanem 10-11-20 cm. széles különálló szóttedisztt /ilyen pl. az RRM 460; 6851; 6854 Lt.sz./, csipkét, vagy színes szalagot állítanak közéjük. Az egy teljes szél mindig a hátoldalra kerül, hogy a dísz-csík éppen a bicepszre borulva fusson az ujjon végig.

B. A kiszabott részek összeállítása

A kiszabott részek összeállítása nagyban befolyásolta, sőt sok esetben meghatározta az alkalmazott varrásfajtákat. Éppen erre való tekintettel emeltük ki a szabás-magyarázatok során a szövött és vágott szélek elhelyezkedését. Első lépésként mind a három ingvariánsnál az oldaltoldást kellett a pálhával összeerősíteni. A hegyére állított pálha keskenyen behajtott alsó sarkára 9-10 cm.-es szélességig van a toldás rácsusztatva és tűző-öltéssel /lozica/ az ing színe felől ráerősítve. / 1 kép / Ahol az ing alján vagy a hasítás két oldalán szövött szél volt, ott nem kellett az anyagot külön eldolgozni. Az ujjaknak és a hátlapnak a hátoldal felé eső részén sok esetben szövött szélek találkoznak. Itt vagy fehér vagy piros fonallal "minden ember kötés"-sel /prepjétálással/ erősítették össze az éleket ami egyuttal - a ruha konstrukcióját hangsúlyozva - díszként is szerepelt. / III. t. I. / A derék elején ilyen díszvarrás nem szerepel, mindig csak ráfordított szegés, /nakito/ aminél az eleje hajlott rá az oldaltoldásra, a pálha szélére és az ujjára. /Ennél az első le-

erősítő sor egyik-másik ing esetében egy ritka visszajáról készített hátraöltéssor volt, aztán sima szegőöltéssel a behajtott első oldal szélét levarrták. // 2 kép 4 /
Aszerint, hogy milyen bőuju inget varrtak, két sőt három méter hosszúságu anyagrészt kellett 50-52 cm.-resre összeráncolni a nyakkivágás számára, amit aztán keskeny leszegő csikba, nyakpántba /okovrat/ fogtak be. A ráncolásnál is többféle megoldást látunk. Pl.: Ha egy rövidebb és egy hosszabb váltakozó előltéssel készítik elő a ráncolást, a ráncokban nem közép magasan, hanem lejjebb fut a fonál és a ráncok éle az ing színén magasabbra kiugrik; a harmadik huzássornál belülről minden egyes alsó élt hátraöltéssel lazán meg is rögzítenek. / 2 kép 4 / A nyakhoz legközelebb eső ráncokat a nyakszegőpánt felvarrásakor szintén a visszajáró készített hátraöltéssel rögzítik szorosabbra. / 2 kép 5 / Hasonlóképpen biztosítják a bőuju ingek ujja végén lévő ráncok pontos helybenmaradását is. Az ing alsó szélét vagy a hasítás két oldalát csak simán szegik. /Obrubila/. Az ujjakon a szóttas vagy más betétet /tacka/ leggyakrabban a mindanember kötésével erősítik a vászon szélek közé. A nyakpánt élét, hogy ne kopjon hamar ki, összefogják és apró tűzőöltéssel vagy keresztvarrással /krestaka/ erősítik. / 2 kép 6 / Az ingek nyakpántjához több szálból font kötőanyagot erősítettek. Ez volt az ingek egyetlen záródása. Egyik másik ingnek a nyakszegésén /pl. RRM 6851 ltsz./ elől piros szögletes tulajdonjegy és

előfordul. Kivétel nélkül minden ing ujjára varrtak 8-10 cm. széles valódi vagy gyári fehér vert csipkét, amit visszaemlékezés szerint "csipkások" hordtak szét, pl. Kéthelyről. Szinesítésképpen a csipke mellé keskeny kék vagy zöld esetleg bordó selyemszalagot varrtak keresztbe fel.

C. A diszítés elhelyezése

A buzsáki ingeken a diszítés - egy-két hátvarrást hangsúlyozó öltésdisztól eltekintve /jól látható ilyen pl. a Malonyay kötet XV.t./ - csak az ujjakon volt. A diszítések folt elhelyezéseit összevetve azt állapíthatjuk meg, hogy kétféle folt megoldást alkalmaztak: az ingujj alján - tehát keresztben - körbefutót és a nyaktól a vállon át az ujjak hosszában az ingujj széléig elhelyezett. Ha a diszítés színhatását figyeljük meg, két nagy eltérő csoportot különböztetünk meg: a tiszta fehér diszítést és a színeset. Mivel minden jel és adat arra utal, hogy a két rövid-és hosszú-ujju ingvariáns jónéhány évig egymás mellett élve töltötték be rendeltetésüket, természetesnek kell elfogadnunk, hogy a diszítésmódnak a fenti két jellemzője területén bizonyos egymáshatás illetve kölcsönzés állapítható meg.

Az egyenes ujjú rövidingek diszítése zömében az ujjvégen körbefutó kék-piros színű himzés /pl. NM 72742, 72759 és a Malonyay kötetből már idézett XV. tb. lévő ingek/, azonban ugyanezen az ingtípuson ugyanilyen foltban tiszta fehérrel diszített is találtunk. /NM 72737 /Buzsák/

A szűkített ujjú RRM 445 Ltsz. ing az ujjá vége tiszta fehér himzéssel díszített; / I. t. / . A hosszabb dereku és erősen bő ujjú ünnepi ingeket viselték legtovább, ezek után himeztek a kereskedelem számára, ezeket kivétel nélkül az ujjakon végigfutó díszítéssel készítették, amelyet lezárt a keresztbe futó ugyancsak díszített kezelő. Kivétel, helyesebben inkább régiebb megjelenési formát tükröző darabok a gyűjteményekben erre is akadnak. Ilyen pl. a még 1924-ben Gönczről gyűjtött /RRM 460 ltsz./ Táskárról való darab, mely bár rövid dereku ing de ujjai több részből összeállított színes hosszanti díszítésűek, kezelővel. / II. t. /

Talán ennél is régiebb emléket őriz a NM 131758 ltsz. Tótszentpálról, és NM 72743 Táskárról való tiszta fehér, hosszan az ujjakon végigfutó díszű. Akár rövidekereku, akár hosszabb dereku és ujjú is az ing, a nyaktól könyökig végigfutó díszítés tömött, de nem önti el az egész ujjamézót, hanem éppen a díszítés nélkül hagyott felületek emelik ki és tartják a mértéket a díszített és díszítetlen felületek közt. Érdeemes megfigyelni a díszített felületek elhelyezését az észszerűség szempontjából is. A kivarrást, himzést természetesen közvetlenül a kiszabás után varrták ki, s csak azután állították össze az ujjakat. A rövid, egyenes ujjú ingen szövött szélről szövött szélíg fut keresztbe végig a fehér vagy színes himzés, tehát könnyen - esetleg szembe, olvágatlanul hagyva az anyagot - kivarr-

ható a szükséges két csik. A szükített ujjunál a szabott részben maradt szövött széltől indultak el. Ez jól megfigyelhető a RRM 445 ltsz. ingen: az ujjak hátrész felé eső részén nem fut minden diszitőelem végig, hanem csak a felépítés konstrukcióját megadó beosztó öltések. A hosszabb dereku, hosszú ujjú ingeknél a diszítés középtengelyét különálló szóttescsik, /I-III t / csipke, vagy diszszalag alkotja aminek merev konturját a himzések két oldalról kiszélesítik és elpendítik. A diszket a szövött szélek mentén helyezik el. Mivel egyrészt a szövött széleket a legegyszerűbb diszitővarrással összefogni, másrészt a himzésnél az anyagot kézben tartani. Az ing két ujjához szükséges két darab fél-fél^{szelt} sem vágják előre szét, hanem csak kihimezés után,

5./Diszlepedő /lepedő = ponává/

Sajátosan egységes helyi szokásanyag lepedőalkotás négy községben elterjedt diszes ünnepi lepedőkhöz.

A lepedőt - legyen az durvább vagy finomabb vászonból - 3 szél vászonból varrták össze, így 49-52 cm.-t számítva egy házilag szótt vászonszélre, a lepedők teljes szélessége kb. 146-156 cm. lehetett. / 3. kép /
Az ágyba legalulra szalma került. Néhány idős somogy-szentpáli lakós emlékszik rá, hogy még zsákba se tették korábban a szalmát, erre durvább /debelaz/ lepedő jött, legfelülre finomabb lenszálából való /konopaz/. Hétköznapi használatra sokan még a felsőbb lepedőt is elhagyhatták.

Az ünnepélyesebb alkalomra készült vagy különleges jelentőségű lepedők közül a halottas, legalábbis az idősebbek halottas lepedője alig különbözött a finomabb hétköznapi felsőlepedők megjelenésétől, csak a három szélanyag nem egyszerű rávarrással /naáto/, hanem díszesebb összeültéssel volt egymáshoz rögzítve. Perusza Vendelné 83, éves buzsáki asszony édesanyjától örökölt egy kb. 1870 körül készült halottas lepedőt. Elmondása szerint a halottas lepedő nem olyan cifra, mint a gyermekágyas. Az övé virágos kenderből készült, 3 szélből /47 cm.-es még mosatlan vászon/ 2 fehér varrott csipke /1,1-1,2 cm. széles/ pamuttal van összekötögetve - összesen 145 cm. széles, hossza 230 cm. Egyik vége egyszerűen leszegett /szegés-óbrubila/, a másik végén 1,5 cm.-es szakaszon díszesen kettős sorú szálszorítással van visszaszegve. A visszahajtás színén sima 2 soros fűzés /lofáca/ ad kettős cakkos fehér mintát 1 cm.-es felületen /nem tűzőltés/.

A gyermekágyas lepedő tulajdonképpen nem lepedő, hanem ágy előtti függönyféle, de volt más, lepedőszerű rendeltetése is.

A díszlepedőt férjhezmenetelekor kapta a lány, némelyik többet is. Menyasszonyvitel előtt történt a menyasszony ládájának és "ágyá"-nak ünnepélyes elszállítása. A menyasszony ágya kifejezés korábban csak az ágyneműre vonatkozott, mert más butort a XIX. század végéig a lánán kívül nem kapott. Az ágyi ruhát díszes lepedőbe kötötték.

"Ha pógárabb vót a lány, még három kötés is vót"³⁵ - emlékeznek a mai 60-70 évesek is. Az anya megmondta előre melyik diszlepedőt mire használja majd a lánya: "rendelkezött, hogy melik mire való." Elsődleges rendeltetése a diszlepedőnek az volt, hogy a gyerekágyas asszony fekhelye elé a gerendába vert szögre akasztották, nehogy az asszonyt vagy gyermekét megrontsák, mert "ojan házak vótak, hogy ahogy beléptek a pitarról a szobába, mindjárt látták, hol feküdt a menyecske" - hal-latszík ma az indokolás.

Ha fiatal menyecske halt meg³⁶, ilyen díszes lepedőt tettek az ágya végébe. Tótszentpálon³⁷ és Varjaskéren fölvetett ágyra is terítették ünnepen még az 1930-as években is. A buzsákiak nagy ünnepen csak fehér lepedőt terítették a magasra vetett ágyra. Viszont bérnálásakor vagy olyan nagyobb egyházi ünnepen, mikor a püspök jött, a kerítést végig letakarták díszes piros hímes ágylepedőkkel, abrosszal - kinek milyen volt, csak úgy piroslott végig az utca. Szüreti mulatságon lóra is terítették abroszt vagy diszlepedőt, csak nem tudni, hogy ez az utóbbi szokás mennyire régi.

A menyasszonyi diszlepedő szabása is, összeillesztése is a lepedőből indult ki. De a három vászondarabot részben díszítési, részben további szélesítési céllal l-l szóttesmdiszú csikkal illesztik össze, mindenember kötésével /prepjeta/ kapcsolják egymáshoz. A közbeiktatott

diszes 4-5 cm. széles csik a "tacka". Ez nem mindig há-
ziszóttos, hanem gyári szövésű csik is lehetett. Varjas-
kérről Huszár Sándoréktól sikerült a Marcali Múzeum szá-
mára egy olyan ágyterítőt megvenni, melynek hosszanti
/tacka/ betétje fehér szóttosdiszú és a feje részénél a
szélétől kb. 50 cm.-re keresztben kb. 10 cm.-es sávban
diszes szabadrajzu lukhímzéses csik van a lepedő saját
anyagában, cakkos széllel. "Slingöléses"- elnevezése,
szabadrajzu volta arra utal, hogy a XX. század elején
készült, fehér betétes³⁸ és hímzése arra, hogy halottas-
nak készülhetett, minthogy a szentpáli asszonyok elmon-
dása szerint is a halálra való ruhákat fehér szövással
diszitették.³⁹ A rendkívüli az előbb leírt darabon csak
a szövött disz helyett alkalmazott szabadrajzu fehér
hímzés.) Ha fiatalasszony halt meg, az ágya végébe piros
hímű, rátétes diszű, menyasszony korában kapott diszle-
pedőjét tették néhány családnál. Az ágyterítőt ilyenkor
ugy helyezték el, hogy a legdiszesebb része, ahol a szé-
les szóttos keresztcsik - feje /glavice/ - van, az került
a láb végére.

A Buzsákon talált 1870 körüli időre datálható gye-
rekágyas lepedő; Perusza Vendelné 83 éves buzsáki asszony
nagyanyai öröksége, /1850 körül született, s az ő hozomá-
nya volt/. A lepedőt három nemzedéken keresztül féltve
őrizték. Három szél /3x43 cm./ + két tacka /2x5,3/ a szé-
lessége, azaz 139-140 cm., hossza pedig 124+13 cm.-es

csipke; a díszes keresztben futó kék-piros szőttcsik 34 cm.-es. Ez nem betétként /táska/ van benne, hanem mindhárom szélbe beleszőve. / kép / A vászon anyaga háromnyüstös len és pamutvászon. A két hosszanti betét /piros gyári szőttcsik. Ezek mindkét oldalán és a széles piros-kék keresztben futó házi-szöttcsik két oldalán található kék és piros fejtő /pauittal/ fonallal az un. vészás összeállítás. Ez a kompozíció lánc és csámpa vagy békaláb /felöltés, két szál felemelése és visszaöltés/ elemekből áll, zeg-zug vonalás tengellyel. Perusza Vendelné erre az "ot pet mákom glávice" /5 mákfej/ mintaellenvezést adta.

/ 3. kép 2.4 / Mindez csak 1,3 cm. széles. A csipkés szél mellett a díszes végén egész keskeny kék-piros szőttcsik van, a csipke piros-fehér. A Rippl-Rónai Múzeum 69.78.1 ltsz. ágyterítője a betétek elhelyezését illetően azonos típust képvisel. Ugyanis a három lenvászon szelt két piros gyári szövésű csik köti össze, a fejrész mintás házi-szöttcsik díszje nem külön betétként van beletűzve, hanem a vászon szélékbe bele van szőve.

Ezekben a díszlepedőkön a XX. század elején piros rátéthimzés jelent meg a szöttcsik mellett, vele párhuzamosan /Uzdavljas lepedők/. A rátét is mind a mértani piros, mind a fehér vagy a kék-piros vészás himzés is a szöttcsik vagy a szélek mellett /ujjvég/ jelentkezett először. Ez a rátét egyszerű zeg-zug kivágás volt bécsi piros anyagból /becka cickana/. A 69.78.1. ltsz. táskái

lepedőn ilyen egyszerű piros bécsi cakkos rátét helye látható.

A Rippl-Rónai Múzeum többi Buzsák környéki ágytakaróján a fejrésznél lévő diszes szóttas-csik már betétként /tacka/ van beleillesztve, / 3. kép³ / s mellette az előbbinél szélesebb rátét. /2608; 61.5.1; 61.18.1; 61.19.1 ltz. darabok/. Bár dr. Takáts Gyula leírókartonján a 61.5.1 ltz. ágysterítőt 1860-80 körüli, a 61.18.1; 61.19.1-est pedig 1850 körülinek jelzi, kétségesnek tartjuk a korai keletkeztetést. A színes rátétet a buzsáki asszonyok elmondása szerint megrendelésre kezdték készíteni éppúgy mint a túllrátétet, az 1902-5-ös évektől. Minden esetre e cifra rátétek vagy később kerültek a gyerekágyas lepedőkre, ha azok valóban korábbi készítésűek, vagy csak 1900 után készülhettek egyidőben. A korábbi gyerekágyas lepedő típusnál feltételezésünk szerint a fejrész díszítése nem külön betétként került a lepedőbe mindenember kötésével, hanem bele volt szőve. Ez mutatja, hogy az elsőként ismertetett fehér kötött-csipkés díszű halottas lepedő szabásához közelebb áll.

6. Az eddig megjelent buzsáki himzészközlések értékelése

A korábbi buzsáki himzés-ismertetések rövid összegzésével megkísérelünk fényt deríteni arra, milyen sok tévedés ment át a köztudatba a Buzsák-környéki varrásokról, és kissé azt is láttatni, milyen keveset tudtunk róla.

Mint bevezetőnkben jeleztük, egyik legelső legrészletesebb híradás Malonyay⁴⁰ Magyar Népművészet harmadik kötetében 1914-ből való. A későbbi cikkek is többé-kevésbé ebből merítettek. Mint ez a századforduló gyűjtőire általában jellemző volt, elsősorban a legszínesebb, legcifrább, s valószínűleg a legújabb darabok fényképét vagy színes rajzát hozták e műben is az időrendiség jelzése nélkül. Pedig ezek a himzések - Mihalik Gyula gyűjteménye jóvoltából kerültek be - már lényeges izlés-változás hatását mutatják. A jelentős mennyiségű ábraanyagban sem szövött diszú, sem fehér-varrásos darab nincs. A himzett párnahéjaknak csak díszes végét mutatják be, az egész párna formájára, méretére ebből nem lehet következtetni.

Az 1902-es évektől⁴¹ ugyanis a buzsaí varróasszonyok többé-kevésbé rendszeresen megrendeléseket kaptak a Balatoni Szövetségtől. A megrendeléseket a Széchenyi gróflányok közvetítették, ők szerezték be a fonalakat, anyagokat, előrajzoltatták a mintákat, /Az 1920-30-as években "gróf Jankovich Bésán Endréné buzsaí háziipari telepe" címen működtek! / A megrendelésre készített darabok nem a helyi adottságok figyelembe vételével, öltés és mintakincs felkarolásával történt. Előre kirajzolt mintákat, megadott anyagon és fonállal kellett elkészíteniük. Az egykori himzőasszonyok közül néhányan élnek még. Egyikük elmondta, hogy legelőször bordó tollrátétet csináltattak próbaként vele.⁴² A megkérdezettek többsége nem 1902-re, hanem a közsé-

get ért tűzvész utáni időre /1905-6/ teszi e háziipari - mai szóval népi iparművészeti - tevékenység kibontakozását.

1910 körüli időben a következő himzőasszonyok működtek Buzsákon - emlékezet szerint: Joó Ferencné Pasztusich Rozália; Dumity Istvánné; Miseta Sándorné Dumity Mária; Dumity Örzse; Kanizslai Anna; Kanizslai Istvánné; Bankovics Katalin; Kanizslai Mártonné Joó Anna; Várdai Jánosné; Máté Károlyné; Gyurica Károlyné; Perusza Vendelné; Dumity Borbála. A táskaiak, szentpáliak tagadják, hogy ők eladásra készítettek volna, de rokoni kapcsolataik révén hamarosan ők maguk is megismerkedtek az új mintákkal, s különösen a könnyebben és gyorsabban elkészíthető technikák, kompozíciók terjedtek el közöttük is, mint pl. a rátétes.

Palotay Gertrud 1932-ben⁴³ felhívja a figyelmet arra, hogy a fent említett négy községben szláv eredetű "méltán csodált ingujj és vánkósvég himzések" találhatóak, melyeknek nemcsak színösszeállításuk vall erre, hanem jellegzetes öltésmódjuk a híres "buzsáki sinyór öltés" is. Szerinte ez más magyar vidékeken ismeretlen a felvidéki szlovák és morva himzéseket kivéve.

Állásfoglalásából kitetszik, hogy a népi himzéseket nem történeti kialakulásukban, hanem az uri varrások szemszögéből ítéli meg, s ő sem veszi észre az eredeti, paraszti és a megrendelésre készült darabok különbségeit.

Két későbbi leírásra is kitérünk ezek jellegzetes

hibái miatt. Undi Mária 1934-ben⁴⁴, már méginkább a buzsáki népi iparművészeti himzésről irt, mintsem az eredeti paraszti varrásokról. /Bár a régi viseletről készített egy rekonstrukciós rajzot./

Ferencz Kornélia és Palotay Gertrud összeállításában⁴⁵ a buzsáki himzésnek szentelt rövid összefoglaló részben korrigálja a korábbi néhány szűkszavu megjegyzés tévedéseit, részben újabb helytelen következtetésre jut. Megállapítja, hogy korábban pamuttal hímiztek, csak később gyári gyapjufonallal. Azt ugyan nem tudja, hogy saját használati tárgyaikon, házivászon viseletükön a gyapjut nem alkalmazták, legfeljebb elvétele a megrendelések megindulása után.

Észreveszik, hogy a korábbi himzéseken szerep jut a kereszt szemnek, bár nem olyan mértékben mint a szerzők gondolják. Nem veszik észre ugyanis, hogy a kereszt szemes öltés a szóttos csikot váltva illetve azt kísérve jelent meg színes díszű házivászon darabokon. Bizonyára analógiák alapján jönnek rá, hogy e himzésnél is a lapshimzés kerül előtérbe és a mértani formák vesztenek merevségükből. Továbbá leíró elemzést adnak a rendelkezésükre álló darabok alapján a himzéselemekről, motívumokról.

7./ A buzsáki himzés kialakulása és valószínű fejlődésmenete; hanyatlásának okai

A helyszínen szerzett ismeretek, a gyér írásbeli adatok, a muzeumokban látott tárgyi anyag alapján és

nem utolsó sorban - a mai napig is leggazdagabb - 60 év előtt megjelent Malonyay kötetben közölt színes és fehér-fekete ábrákra támaszkodva kíséreljük meg a buzsa-ki himzés kialakulását, formakincsének változásait, textil-technikai öltés módjának gazdagodását és elsorvadását felvázolni.

A meglévő mintaanyagból következtetve két ősi ágból eredt elsősorban a buzsa-ki himzés formakincse:

az egyik a megszűnt takácsmesterségben használt mintakincs lecsapódása,

a másik a fehérhimzésből eredő anyag.

Ezeknek a díszítőelemei éppen az alapanyaghoz alkalmazkodó, attól meghatározott készítési mód miatt mindig sormegoldásuak. A soros díszítés pedig uralkodik minden fellelhető buzsa-ki himen, díszítsen az inget, lepedővéget, vagy vánkosvéget.

Az is tény, hogy eredetileg valóban takács szőttéseket használtak fel a lepedőfejeknél /mint azt egy most előkerült kb.100 éves darab is bizonyítja/, de szedetttest állítottak be az ünnepelő ing ujjába, kézelőjére is, mint azt a gyűjteményekben lévő régi jegyet őrző ünnepi ingeken láthatjuk /RRM460 pl./

Az eredeti szöttes mellé kerülő ingszélekre tüvel varrtak szöttes mintájú sorokat - mintegy a merev konturvonal játékos fellazítására. Ezen jelenik meg a szöttes technikától elütő csigavonal himzés. /II. t. II./

A céhes takácsipar megszűntével a megkedvelt folt-
hatást pótolni igyekeztek és a szóttas diszeknek mértanias
mintasorait tüvel, laposhimzéssel levarrták a vá-
szon szélébe. /Malonyay XV. tábla/ Ezek azonban foltban
nem pótolták a régi szóttas hatását s ekkor más diszítő-
technikához fordultak: - mint látni fogjuk - a fehérhim-
zés elemeihez, amit kék-pirossal varrtak ki, amivel
együtt jelennek meg. A mértanias, merevebb, szálszámó-
lást igénylő sordiszek mind keskenyebbé válnak és mind-
jobban csak kísérői lesznek a más jellegű szélesebb him-
zéscsiknak. /Malonyay XVIII.tb/ Szinben továbbra is iga-
zodnak a szövésnél használt egy-két színhez, de az ölté-
sek iránya idővel mind jobban és jobban eltér a szövés-
nél kialakult minták fonalirányaitól /Pl. RRM 6851;6954
ltsz./, sőt sok esetben áttérnek a laposhimzésről a ke-
resztazemes technikára, ami még egy időre megőrzi a köt-
vonalak szögletességét és a szimfoltok eredeti tömörsé-
gét úgy, hogy a két technikát keverve is használják. /III. t. II. /
/RRM 6954 kézelőjén/ Az idős asszonyok emlékezete sze-
rint "horgolásos" /nézetem szerint inkább rece/ minta-
könyvekből is másoltak mintákat. /Ilyen lehet a sokszor
alkalmazott két szélről behajló szekfü virágos sor /V.ö.
Malonyay XVI. tb./

A másik forrás, aminek nyoma a színes buzsaíki him-
zések egész során megtalálható: a szálszámoláson alapuló
fehérhimzés, a hozzákapcsolódó formák és technikák jóné-
hányával.

Fehérhímzéses Buzsákról illetve környékéről való ingdisz nyomtatásban elsőként - legjobb tudomásunk szerint csak 1943-ban jelent meg⁴⁶, de ez sajnos igen kis méretű és elmosódott felvétel. Fél Edit jóval később is közöl egy mértani fehér régi buzsáki hímzés részletet ingról - igaz csupán "Somogy" jelzéssel.⁴⁷ Azonban mind a Rippl-Rónai Múzeum, mind a Néprajzi Múzeum gyűjteményében találtunk tiszta fehérrel kivarrt ingujjvégeket. A megmaradt fehérhímzéses ingdiszkek mind kompozícióban kiforrottak, technika szempontjából gondosan, sok öltésvariációval elkészített darabok. Hogy hol, mikor alakult ki, lett általános és elfogadott a viselése, nem tudjuk. Mint ahogy azt sem, mennyit vettek át ezen a téren a körülöttük élő magyarságtól, és mit adtak ők a somogyiaknak. Egyelőre csak az biztos, hogy a sokat emlegetett és kizárólag a buzsákiak öltés kincséhez tartozónak sorolt "sinyór öltés"/amit a helybeliek "dupla lánc"-nak /na lantát/ neveznek; fellelhető somogyi magyar és drávamenti horvát paraszti hímzéseken is. A fehérhímzéseken a geometrikus jellegű laposhímzéssel körített és megerősített négyzetes kivágású "likvarrás"-os sorok "vizfolyásos" ritmusát kísérik a játékos öltésvariációk. /Ilyen technikával csak igen szép egyenletes fonalu alapanyagon lehetett dolgozni./ A szélesebb csikdiszkeket mindenütt keskenyebb subrikálásos és tücsipkével gazdagított sorok kísérik, sőt ezeken kívül laposhímmel kivarrt szóttesmintákra emlékeztető diszkek is ülnek egy-egy duplalánc

soron. Elgondolkodtató, hogy ez a fehérhimzésfajta miért ment feledésbe. Utoljára a 10-es években látták még öregasszonyokon. Meghaltak, akiknek az életéhez tartozott ez az ingfajta anélkül, hogy a következő nemzedék igényelte volna, hogy az ezzel kapcsolatos tudást átadják nekik. De kiveszett azért is, mert a környéken a lennel való foglalkozás lassan megszűnt, ilyen varrást csak finom egyenletes fonalu vászonra lehet készíteni. Időigényes, babra munka volt, "nem fizetődött ki". Fehérhimzés formájában kiveszett, de a ritmusa megmaradt a színes buzásági himzések régi darabjain.

Talán egész részlet-tanulmányunknak legértékesebb felismeréséhez vezetett el a RRM 445 ltsz. ing díszje és egy 462 sz. másodlagosan fésűtartónak átalakított - valószínűleg ingujj darab. Többször hallottuk a helybeliektől: "A"-s, "M"-es minta. Ez azt jelentette, hogy a közismert kék-piros himzés széles sorainak kompozíciós vázaként - legtöbbször dupla lánoból - összekapcsolódó derékszögű vagy tömpaszögű zeg-zug sort varrtak végig ki, /"M"/. De a derékszögek váltakozó irányú szárakkal is elhelyezhetők voltak /A"/ de X alakban is. A fent említett 445. sz. ingdíszjen pontosan felismerhetjük és követjük a "klasszikus" kék-piros /a legrégebben fejtővel, DMC-vel/ buzásági himzés kompozíciójának eredetileg kialakult felépítését. A fehérhimzésen - éppen mert szálszámolásos - anyaghoz kötött, a zeg-zug vonalakat 45°-ban ferdén futó, párhuzamos tűzőltés hatását keltő /de nem az/

öltéssorokkal kijelölik. /Ez látható tisztán az RRM 445 lt.sz. ingujj hátfelé eső hónalj részén. A fehérhimzés derékszögébe pontosan, szál szerint beilleszkedő szivformát /serdce/ varrtak ki. A színes himzések szögeiben is van minden esetben szivforma, egészen addig míg a szerkezetet adó beosztás szöge 90° -os. Azonban a színes himzés készítése során a derékszögből idővel tompaszög lett és a sziv formából "hajó", de ezeknek a belsejét - még a fehérhimzés likvarrására emlékeztetően - sakk-táblaszerűen laposhimmellel töltik ki és sok kacskaringót /6-6 os, katykaríngó/ alkalmaznak. A fehérhimzés párhuzamosan futó öltéssorai helyett a vonalak között laposhimmellel töltik ki. Ebben a fejlődési szakaszban hódíthatott tért először az Ausztriából behozott sok színes szalag, amit mint "uj"-at az ünneplő ing ujján végig vezettek és csak két felére varrtak színes himet; A rendelésre készülő darabokat szerződtetett rajzoló asszonyok rajzolták elő /na drajat/. Többnyire olyan mintákat is kaptak a Széchenyi grófnőktől, amelyeknek a formakincse távol állt tőlük./Igy jöhetett létre a RRM 6853 lt.sz. is! / Mivel rendelésre készítették azokat, olyan formákat kerestek és alkalmaztak, amelyek könnyen hímézhetőek; így uralkodik el a "rózsa" és a sok kitöltő lapos öltéssel kivarrt párhuzamosan futó csikok sora. A pamut fonalat kiszorítja a felületet jobban fedő gyapju szál. A mai idős asszonyok szerint ők maguk-

nak nem igen varrtak már ezzel, megokolásuk igen kézenfekvő "nem lehet pállani", lugozni, nem tudják tisztán tartani. Tótszentpálon, Varjaskéren már nem varrnak hi-
met, Buzsákon meg a gyapjuszál használatával a hamis lapos öltést kedvelik meg, eltűnik a sok-sok öltéselem. A kompozíció terén eltűnik a vázat alkotó zeg-zug, helyette a rózsák, szivek-hajók, csigavonalak halmaza foglalja el; eltűnik a házivászon és vele a szótteszálszámolásos díszek nyoma is. A buzsáki himzés egy harmadik kis forráseréről is meg kell emlékeznünk és ez a "vázás". A buzsáki színes himzés formai kialakulására alig hatott. Ez egy érdekes öltés-kompozíció ami 100 éves lepedőkön a szélek összeerősítése mellett, hangsúlyozó finom laza sordiszt alkotott. / 3 kép. 4 / Ezt csak a legrégebbi buzsáki színes himzéseken találjuk fel, mint keskeny sordiszt, vagy a széles mintában, mint párhuzamos kitöltő öltést. Valószínűleg mint ingdiszítés mód egybeesik a rövid egyenes ujjú ing viseletével. Egyetlen ingujjat találtunk amire az mondható, hogy egészen ennek a himzésnek, illetve öltésvariánsnak a hatására készült az eddig még sehol sem közölt NM 72742 ltsz.-t. A Malonyay könyv XVI. színes tábláján csupán a sor-, illetve kitöltő öltésként való alkalmazását láthatjuk.

Napjainkig a buzsáki fehér himzés feledésbe ment. A színes himzés a házivászon eltűnésével, a mosható pamutfonal bevezetésével és a kereskedelmi szellem térhó-

ditásával kompozíciójában zavarossá, színhatásában tarkává, öltéstechnikájában szegényessé vált.

JEGYZETEK :

- 1 Knézy J., MK 10 /1971/3/ 61-67.
2. Knézy J., SHH 3 /1970/3/ 33-38.
- 3 Az anyagválogatást Ujváriné, dr Kerékgyártó Adriennevel együtt végeztük, ő lektorálta a forгатókönyvet is.
- 4 Vajkai A., Balatonmellék. Budapest 1964, 190.
5. Kovacsevics Márk tanár, aki 1950 körül került Somogyszentpálra, 1964-ben kérdésünkre, hogy van-e még a községben színes himzésű házivászon női ing, ezt felelte: "Ilyeneket csak a Malonyay kötetben láttam. Pedig évek alatt egész falumuzeumra való néprajzi tárgyat gyűjtöttek össze feleségével, diákjaival együtt.
- 6 Malonyay D., /szerk./ A magyar népművészet III. Budapest é.n. 145-től.
- 7 A módszer általánosan ismert . Szívesen alkalmazzuk régi fényképek azonosításánál, a képeken lévő viselet, munkafolyamat részleteinek kikérdezésénél.
- 8 Dr Takáts Gy., A somogyi Nagyberek. Pécs 1934. 16-21.
9. Dr Hoss J., Somogyszentpál monográfiája. Telepités. RRM A 970. 3.

- 10 Csánki.,/szerk./ Somogy vármegye, Budapest é.n.
466.
- 11 Hoss RRM A 970.Telepítés f.3.
- 12 Veszprémi Püspöki Levéltár 1748.Visitatio cano-
nica districtus Següsd.
- 13 Czuczor - Fogarassy., A magyar nyelv szótára.
Budapest 1870, 379.
- 14 Idézi Jung Dné.,Buzsák népmivészete. RRM A 954.
1-3.
- 15.Hoss RRM A 970.20.
- 16 Idézi Gamás község monográfiája RRM A 45. 2-7.
- 17 Valentényi G.,A somogy megyei céhek.^k Szécsárd
1909,15.27.
- 18 Hoss RRM A 970.Visélet fejezet 40.
- 19 A Rippl-Rónai Múzeum tulajdonában Karádról
62.30.1.1-2. Szolnoky L.,Alakuló munkaeszközök.
Budapest 1972,121:Karád,Kisbárapáti/Külső-Somogy/
Topcnár /Vizmente/,Bolhó,Drávagárdony /Belső-Somogy
drávamenti része/ - községekből említ illet.
- 20 RRM tulajdonában 64.226.1.1t sz.tárgy; valamint
Gönyey Sándor felvétele RRM F 7449.
- 21 Hoss RRM A Visélet f. 82.
- 22 OSZK Kézirattára Fol.lat.VI.par 294.
- 23 Somogyszentpál historia domusa 1854-es bejegyzés
Idézi Hoss RRM A 954.Visélet f.35.

ra, akik a falu számára korábban is himeztek főként női és férfiingeket. Különösen a régi horvát kifejezések származtak tőlük: pl. "idzemi vezavezd"-varrni himezni megynk.

34 A 6854-es lt. sz ing 1932-ből való, rajta a következő pecséttel ellátott cédula függött :Gróf Jankovich Bésán Endréné Buzsák Háziipari telepe". A 6851-es lt. számú ing ugyanebben az évben került a Muzeumba, de vele kapcsolatban egyetlen név sincs a leltárkönyvben feltüntetve.

35 Perusza Józsefné 66 éves buzsaíki lakos megjegyzése.

36 Tótszentpálon 1964-ben tapasztaltuk, hogy ilyen piros-himes lepedőbe, esetleg bordó-himesbe készítették össze az idős asszonyok halálra való ruháikat.

37 Gönyey Sándor felvételén 1937-ből Babodi Sándornénál ágyterítőként mutatja a díszlepedőt magasra felvetett ágyon.

38 A Marcali Helytörténeti és Munkásmozgalmi Múzeum 73.481-es lt. sz. varjaskéri lepedőjének megnevezése "karácsonyi ágyterítő".

38 Ez esetben úgy tűnik takácsszövés a 4,5 cm-es fehér mintás szöttesbetét.

39 Halotti lepedő, abrosz, díszkendő, tűzőruha

40 Malonyay é. n. 115-119.

41 Vajkai 1964, 139.

42 RRM A 954.

- 43 Palotay G., Muskátli 1932. jun. 9. I. évf. 4-5.
- 44 Undi M., Magyar himvarró művészet. Budapest 1934, 70.
- 45 Ferencz K., - Palotay G., Himzómesterség. Budapest 1940.
27-31.
46. Domanovszky Gy., /szerk/ A Balatonkörnyék népművésze-
szete. Budapest 1943. Ebben Fél E., Viselet és himzés
cikkének melléklete.
- 47 Fél E., Ungarische Volkstickerei. Budapest 1965.

Képek és táblák jegyzéke Ujváriné, Kerékgyártó Adrienne - Knézy Judit
A Buzsák környéki szines paraszti hímzés kialakulásának kérdéséhez.

1. kép 1. Rövid egyenesujju nyakbaráncolt női ing szabásrajza
2. Rövid szűkített ujju ing szabásrajza
3. Ünneplő, hosszában díszes szöttes vagy csipkebetétes űnűju
kézeltés ing és szabásrajza
4. Pálha és oldaltoldás összeillesztési módja
5. Halottas lepedő /-poháva/ szerkezete
6. 1870-ből való gyerekágyas buzsáki lepedő szöttesbetét /tacka/
és hímzéselhelyezése /vészás/.
7. Gyerekágyas lepedők szabásrajza a XX. sz. elején
8. Vészás öltéskompozíció 1870-ből /ot pet makom glavice -öt
mákfej/
2. kép 1. Díszítés helye az ingek ujján
2. Ünneplő ing ujjának összeállítása
3. Ráncolás
4. Ráhajtott varrás
5. Nyakszegős
6. Tulájdán-jegy
3. kép Öltések: 1. Lánc /lantat/
2. Duplalánc /na lantat/
3. Harkolás
4. Laposöltés /makito/
5. Tyukszem
6. Hamis laposöltés /makito/
7. Tűzés /lošica, többsoros tűzés /nalošica/
4. kép Öltések: női ingeken: szálszűrités, "paraszt"-öltéssorok
szálvonás átfűzése, Likvarrás, csipkevarrás
"mák", "békáláb".
Kereszt szem I. II., "kötögetés", "boszorkányos",
csiga, "kukac".
Vészás hímzésű ingujjrészlet.
- I. tábla I. Tótszentpáli fehér hímzésű női ing ujjvége RRM 445. lt. sz.
II. 1910 körül készült iparművészeti hímzés ingujjak mintá-
jára /gyapju és pamutfonallal/ RRM 11. 233. lt. sz.
III. táska női ing szöttes betéte, mellette hímzés. Az ösz-
szekötögetés /prepljeta/ mellett szőnöröltés és a
torítak / torony / nevű minta. RRM 460. lt. sz.
IV. Buzsáki nagyünnepi ing szöttesbetéte. Az összeillesztés
mellett "kukac" nevű öltés. RRM 6851. lt. sz.
V. A 6854. lt. sz. buzsáki női ing ujjrészlete.
VI. A 6854. lt. sz. női ing kézeltése.

A Buzsák környéki himzés a XIX. század végén az előbb említett két textilféléen valamint párnavégeken egészen régi szintjét őrizte meg a himzéselhelyezésnek: széle mentén /ujjvég/, összeillesztéseknél, díszes szőttesbetétek mellett /~~lepedők ünnepi fajtájánál a vászonszélk szőttesbetéttel - taekával való~~ összeillesztése mellett, szőttes vagy csipkebetétes ujjaknál a díszbetét mellett/. A vészás elnevezés egy kék-piros pamuttal kék-piros szőttescsik mellett varrott sordiszszerű láncöltésből és felöltésekből álló öltéskompozíció, melynek a neve átment a ^{kecskés} kék-piros népi iparművészeti ^{szintű} későbbi varrásaikra, s úgy nevezik akkor is, mikor már ez a motivumsor nem is szerepel a himzésen. Ez a dekoratív - a merev szőttesdíszeket játékosan kísérő, ^{mit} ^{fellazító} vészás himzésfajta a harmadik forrás, melyből a XX. század elején a parasztitól elváló színes buzzáki varrások merítettek. A megrendelések során tanulták meg a színes rátétet, melyet saját használatra is készítettek, de jellegzetes módon ezeket is szőttescsikok mellé tették eleinte. Az u.n. bászorkányos himzést már a megrendelőktől tanulták másfajta fonállal /gyapju/, másfajta, tőlük idegen kompozíciókkal /uri himzésekre emlékeztető/ és öltéselemekkel /8-as/. Ezt csak a buzzáki asszonyok ismerték, hiszen csak belőlük kerültek ki a Balatoni Szövetség varróasszonyai - s ennek soha semmi köze nem volt a helyi paraszti varróhagyományokhoz.

Resumé.

A XX. század elejétől közismertté vált és már akkor népi iparművészeti szinten eladásra készített u.n. buzsáki himzés paraszti, saját használatu előzményeit kutatták a szerzők. A megrendelések kezdetben jóformán semmit sem törődtek a helyi hagyománnyal - ezek csak később törtek utat maguknak, de már a megváltozott követelményeknek megfelelően átalakulva. A vizsgálódás kiindulópontja a Rippl-Rónai Múzeumban található Buzsák, Tótszentpál, Varjaskér, Táska községekből való női ingek és diszes ágylepedők csekély adatainak kiegészítése, a helyszínen^{eszközök} ~~elő~~ idős asszonyoknak történő bemutatásukkal hitelesítése. Erre azért volt szükség, mert a korábbi /1920-50 közötti/ gyűjtések tárgysai alig adatoltak. A Néprajzi Múzeum anyagával valamint az eddigi - a buzsáki himzésekről szóló közlések ábraanyagával összevetve a helyszínen nyert adatokat, kísérelték meg a buzsáki himzés fejlődésrajzát megállapítani. A helymunka során Buzsákon két értékes himzést is találtak, melyek adatai nagy mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy vizsgálódásuk eredménnyel járjon. A színes buzsáki himzés színeit, részben pedig mértánias kompozícióit öltés-elemeit a színes szőttesdiszektől vette. Kompozíciójában öltéselemeiben még többet őrzött meg a mértánias számszámolásos fehér himzésekből. Mind a női ingek, mint a gyerekágyas lepedők díszítése esetében igen lényeges szerepe volt a szabásnak, a lényeges alkotórészek össze-^eállítás^e módjának. Míg a női ingeknek a nyakbaráncolt -mellévarrott típuson belül - e négy XVIII. századi horvát telepítésű községben - három fajtáját különböztették meg, a diszlepedők esetében ugyancsak háromféle ~~szabás~~ ^{szabás} készítésű szabásut különítették el. 2024